

УДК 373.24

ЛЯХОВЕЦЬ Олеся Олександрівна,

кандидат педагогічних наук, ст. викладач кафедри дошкільної освіти,
Черкаський національний університет ім. Богдана Хмельницького
e-mail: olesiapalamarchuk1978@gmail.com

ЗНАЧЕННЯ ДИДАКТИЧНОЇ ГРИ ДЛЯ ВСЕБІЧНОГО РОЗВИТКУ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті зазначається, що гра дарує щохвилинну радість, задовольняє актуальні невідкладні потреби, а ще – спрямована в майбутнє, бо під час гри у дітей формуються чи закріплюються властивості, уміння, здібності, необхідні їм для виконання соціальних, професійних, творчих функцій у майбутньому. І скрізь, де є гра, панує здоров'я, радість дитячого життя.

Також проаналізовано особливу цінність гри у підготовці до різних сфер життя дитини, та наголошується на тому, що дидактичні ігри потрібно добирати відповідно до завдань навчально-виховного процесу.

Ключові слова: дидактична гра; діти дошкільного віку; ігрова діяльність; ігрові дії; заклад дошкільної освіти.

Постановка проблеми. Дидактичні ігри займають значне місце в житті дитини дошкільного віку, адже саме завдяки ігровій діяльності дитині прищеплюється любов до навчання. Широка різноманітність та роль дидактичних ігор дає підстави на їх дослідження та активне використання у вихованні дошкільнят.

У «Базовому компоненті дошкільної освіти» зазначено, що в дитинстві провідним видом діяльності є гра. Також він привертає увагу педагогів до необхідності повернути ігровій діяльності її провід-

не місце в життєдіяльності дитини дошкільного віку, аналізує необхідність уточнити ті особливості характеристики дошкільника, що пов'язані з розвитком ігрової діяльності та засвідчують компетентність дитини в її царині.

В умовах реформування освіти, коли найвищою цінністю проголошується людина та активно запроваджується людино-центричний підхід, дошкільна освіта покликана створити належні умови для всебічного розвитку молодшого дошкільника. У зв'язку з цим заклади дошкільної освіти мають стати культурно-освітніми центрами розвитку дитини. З огляду на це особливого значення набуває проблема впливу дидактичної гри на всебічний розвиток дитини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Педагогічною обробкою дидактичних ігор, відбором і пропагандою ігрових форм як засобів виховання займалися: А. Бондаренко, А. Давидов, П. Лесгафт, О. Янківська та ін. Останнім часом дослідники Н. Короткова, Н. Михайленко, Л. Фоменко виявляли зацікавленість не так феноменом гри, як сутністю, структурою, динамікою стосу-

нків, що в ній складаються. Цей напрям наближений до сучасних концепцій дошкільного виховання.

Сучасна педагогічна наука вважає ознайомлення дітей з предметним світом основою всебічного розвитку дитини. Саме заняття з ознайомлення з навколишнім довкіллям можуть забезпечити розвиток усіх потреб дитини в емоційному спілкуванні з дорослими і однолітками, у різноманітній діяльності, у пізнанні дійсності.

На основі аналізу робіт науковців Л. Виготського, Д. Ельконіна, В. Мухіної можна зробити висновок про доцільність ознайомлення дітей дошкільного віку з предметами з опорою на образність їхнього мислення і на провідний вид діяльності – гру, оскільки глибину сприйняття та емоційності в цьому віці може надати тільки ігрова діяльність.

Мета статті – розкрити роль дидактичної гри у всебічному розвитку дошкільника

Виклад основного матеріалу. Дидактична гра – гра, спрямована на формування у дитини потреби в знаннях, активного інтересу до того, що може стати їх новим джерелом, удосконалення пізнавальних умінь і навичок [1, с. 27]. Дидактичні ігри, ігрові заняття і прийоми підвищують ефективність сприймання дітьми навчального матеріалу, урізноманітнюють їхню навчальну діяльність, вносять у неї елемент цікавості.

Використовують дидактичні ігри у навчанні та вихованні дітей усіх вікових груп за необхідності актуалізувати їхній досвід, повторити, уточнити, закріпити набуті знання і уявлення про природні явища, працю і побут людини. Вдаються до них і після спостережень, екскурсій, бесід та інших занять. Нерідко ігри з дидактичними матеріалами є основним засобом навчання і виховання, за допомогою яких вихователь готує дитину правильно сприймати предмети і явища навколишнього світу.

Як ігровий метод навчання дидактична гра постає у двох видах:

1) власне дидактична гра. Ґрунтується на автодидактизмі (самонавчанні) та самоорганізації дітей;

2) гра-заняття (гра-вправа). Провідна роль у ній належить вихователю, який є її організатором. Під час гри-заняття діти засвоюють доступні знання, у них виробляються необхідні вміння, удосконалюються психічні процеси (сприймання,

уява, мислення, мовлення). Ефективне опанування знань і вмінь відбувається в практичній діяльності за активізації мимовільної уваги і запам'ятовування [2, с. 19].

У формі навчання взаємодіють навчальна (пізнавальна) та ігрова (цікава) сторони. Відповідно до цього вихователь одночасно навчає дітей і бере участь у їхній грі, а діти граючись навчаються. Здатність дидактичної гри навчати дидактичній грі як і розвивати дитину через ігровий задум, дії і правила О. Усова визначає як автодидактизм [3 с. 147].

Пізнавальний зміст навчання виявляється в його дидактичних завданнях, які педагог ставить перед дошкільниками не прямо, як на занятті, а пов'язує їх з ігровими завданнями та ігровою дією. Дидактична мета, прихована в ігровому завданні, стає непомітною для дитини, засвоєння пізнавального змісту відбувається не навмисне, а під час цікавих ігрових дій (приховування і пошуку, загадування і відгадування, елементів змагання у досягненні ігрового результату тощо).

Основним стимулом, мотивом виконання дидактичного завдання є не пряма вказівка вихователя чи бажання дітей чогось навчитися, а природне прагнення до гри, бажання досягти ігрової мети, виграти. Саме це спонукає дітей дошкільного віку до розумової активності, якої вимагають умови і правила гри (краще сприймати об'єкти і явища навколишнього світу, уважніше вслуховуватися, швидше орієнтуватися на потрібну властивість, підбирати і групувати предмети та ін.). Так у старшому дошкільному віці на основі ігрових інтересів виникають і розвиваються інтелектуальні.

Дидактична гра як самостійна ігрова діяльність можлива лише за доступності дидактичних завдань для сприйняття дітьми, наявності у них інтересу до гри, засвоєння ними правил та ігрових дій, які, у свою чергу, залежать від рівня ігрового досвіду. Такими є передумови використання дошкільниками набутих знань про предмети і явища навколишнього світу [4, с. 32].

Для того щоб дидактичні ігри стимулювали різнобічну діяльність і задовольняли інтереси дітей, вихователь повинен добирати їх відповідно до освітніх програм навчання та виховання для кожної вікової групи закладу дошкільної освіти, враховуючи пізнавальний зміст, ступінь складності ігрових завдань і дій. Творче ставлення педагога до справи є передумо-

мовою постійного і поступового ускладнення, розширення варіативності ігор. Якщо у дітей згасає інтерес до гри, вихователь ініціює спільне придумування нових ігрових завдань, ускладнення правил, включення до пізнавальної діяльності різних аналізаторів і способів дій, активізацію всіх учасників гри.

Постійний розвиток самостійних дидактичних ігор неможливий без наявності достатньої кількості ігрового матеріалу. В кожній групі мають бути різних розмірів ляльки з комплектами одягу, посуд, меблі, транспорт, м'які іграшки (тварини, птахи, комахи), настільно-друковані ігри (лото, доміно, шашки, шахи), дидактичні іграшки (матрьошки, кубики, пірамідки та ін.), набори з природного матеріалу, картинки про природу, життя сім'ї, діяльність людей, предмети домашнього вжитку тощо.

Дидактична гра збагачує чуттєвий досвід дитини, забезпечує розвиток сприймання. Наприклад, розбираючи і збираючи пірамідку, підбираючи парні картинки, малюк вчиться розрізняти і називати ознаки (розмір, форму, колір та ін.) предметів. Розвиток сенсорних здібностей у дидактичній грі відбувається разом із розвитком логічного мислення і вміння виражати думки словами, адже для розв'язання ігрового завдання дитині доводиться знаходити характерні ознаки предметів і явищ, порівнювати, групувати, класифікувати їх, робити висновки, узагальнення. Виконання цікавих ігрових дій і правил сприяє розвитку спостережливості, довільної уваги, швидкого і тривкого запам'ятовування.

Розв'язання дидактичного завдання формує також і волю. Добросовісне виконання правил вимагає витримки, дисциплінованості, привчає до чесності, справедливості, впливає на розвиток довільної поведінки, організованості. Зміст і правила дидактичних ігор допомагають формуванню у дітей моральних уявлень і понять (про бережне ставлення до предметів як продуктів праці дорослих, про норми поведінки, стосунки з однолітками і дорослими тощо) [5, с. 58].

Ігри з дидактичними іграшками, природним матеріалом, картинками сприяють естетичному розвитку, оскільки, навчившись розрізняти кольори і форми, дитина починає помічати, оцінювати їх. Цікава дидактична гра викликає позитивні емоції, поліпшує самопочуття. В ній зміцнюються м'язи рук,

що сприяє підготовці дітей до письма, образотворчої діяльності тощо.

Особливості дидактичних ігор та їх впливу на розвиток дитини свого часу досліджували Є. Тихеева (ігри з дидактичною лялькою, іншими іграшками, з предметами побуту, природним матеріалом, ігри для мовленнєвого розвитку) [6], Ф. Блехер (ігри для математичного розвитку) [7], А. Венгер (дидактичні ігри і вправи для сенсорного розвитку) [8], А. Бондаренко (роль словесних дидактичних ігор у розвитку самостійності й активності мислення дитини) [9].

Дидактичні ігри використовуються для вдосконалення знань дошкільнят про навколишній світ - предмети, працю, взаємозв'язки людей. Вони є немовби проміжною ланкою між навчанням на заняттях, у повсякденному житті і застосуванням набутих знань у самотній діяльності дітей.

Дидактична гра має свою сталу структуру, яка відрізняє її від іншої діяльності дітей, свої правила. Ігровий задум часто виражений у самій назві гри, іноді має форму ігрового завдання або ж виступає у формі інтелектуального завдання, яке потребує обдумування, порівняння, зіставлення. Він викликає жвавий інтерес у дітей, збуджує їх активність. Ігровий задум інколи виступає і як запитання (а якби?) або може мати форму загадки, в якій подані лише деякі умови [10, с. 25].

Ігрові дії у грі можуть бути дуже різноманітними, відповідно до віку дітей. В іграх малих дітей ігрові дії полягають у розкладанні картинок, у наслідувальних рухах. Ігрові дії старших дітей складніші, бо вони вимагають взаємодій одних дітей з іншими, послідовності, черговості. Це можуть бути й порівняння, зіставлення, описування і т. д. Правила гри виконують спосіб і послідовність дій, регулюють взаємовідносини дітей у грі. Всі структурні елементи дидактичної гри взаємозв'язані між собою і відсутність одного з них руйнує гру.

Дидактичні ігри потрібно добирати відповідно до завдань навчально-виховного процесу. В молодшому віці за допомогою дидактичних ігор можна вчити дітей пізнавати і називати предмети та їх ознаки, розрізняти їх за формою, кольором, величиною, розміщенням у просторі, також робити прості узагальнення, групувати предмети за названими ознаками. Доцільно, щоб під час гри дитина бачила реальний предмет, включаючи в його сприймання якомога біль-

ше аналізаторів (оглянути предмети, пошукати, послухати, покуштувати тощо) [11, с. 59].

Діти середнього дошкільного віку здатні оволодіти узагальненими родовими поняттями (наприклад – яблуко, груша, слива – це фрукти). З ними проводять ігри на порівняння та класифікацію предметів і їх зображень на картинках, формування числових понять.

У старшому дошкільному віці за допомогою дидактичних ігор впорядковують сенсорний досвід дітей. Вчать точно і швидко виділяти певні ознаки, порівнювати і групувати предмети за спільними ознаками. Для цього використовують ігри в різноманітні подорожі, ігри – загадки тощо [Там само, с. 60].

Висновки і перспективи подальших досліджень. У роботі з дітьми дошкільного віку використовують різні види дидактичних ігор: ігри з дидактичними іграшками, природним матеріалом, настільно-друковані та словесні ігри. В іграх з іграшками, природним матеріалом діти безпосередньо сприймають предмети. Ці ігри побудовані з урахуванням принципу наочності, у відповідності з прагненням дітей гратися конкретними речами. За допомогою їх діти пізнають різноманітні властивості предметів, порівнюють з'являються їх. Словесні ігри проводять без наочного матеріалу. Вони побудовані на діях та словах гравців. Їх використовують тільки після того, як у дітей сформульовані певні знання, про реальні предмети або явища. Обов'язково умовою кожної дидактичної гри є те, щоб вона була цікавою, щоб діти виконували всі дії з інтересом та задоволенням [9, с. 154].

Отже, як і всі інші види ігор, дидактичні ігри стимулюють загальний особистісний розвиток дошкільників. Поєднання в них готового навчального змісту з ігровим задумом і діями вимагає від вихователя майстерного педагогічного керівництва ними.

Список бібліографічних посилань

1. Ільяницька А.С. Ігрові проблемні ситуації. Школа. 2004. №7. С. 27–28.
2. Эльконин Д.Б. Психология игры. М., 1978. 320 с.
3. Усова А.П. Роль игры в воспитании детей. М., 1976. 274 с.
4. Пох А.В., Волков А.В. Спортивная карта. Дидактичные игры: Навчально-методичний посібник. Запоріжжя: ЗОЦТКУМ, 2010. 52 с.
5. Лозова В.І., Троцько Г.В. Теоретичні основи виховання і навчання: Навч. посіб. 2-ге вид., випр. і доп. Харків: ОВС, 2002. 400 с.
6. Тихеева Є.І. Игры-занятия с игрушками. Словник дітей. Вправи з розвитку мовлення. Заняття з живим словом. Листи. Дошкільна лінг-

водидактика: Хрестоматія / Упоряд. А.М. Богуш. Київ, 1999. Ч.1. С. 106–126.

7. Блехер Ф.Н. Математика в детском саду и нулевой группе. М.: Просвещение, 1991. 156с.
8. Венгер Л.А. Воспитание сенсорной культуры ребенка от рождения до 6 лет. М.: Просвещение, 1988. 144 с.
9. Бондаренко А.К. Дидактические игры в детском саду. Книга для воспитателей детского сада. М.: Просвещение, 2011. 262 с.
10. Колечко В.В. Педагогические условия организации дидактических игр с детьми старшего дошкольного возраста. М.: Просвещение; 2008. 38 с.
11. Михайленко Н.Я. Организация сюжетной игры в детском саду: Пособие для воспитателя. 2-е изд., испр. М.: ГНОМ и Д, 2016. 96 с.

References

1. Ilyanytska, L.S. (2004). Game problem situations. *School*. 7. 27–28
2. Elkonin, D.B. (1978). *Psychology of the game*. Moscow. 320 p.
3. Usova, A.P. (1976). *The role of play in the upbringing of children*. Moscow. 274 p.
4. Poh L.V., Volkov, A.V. (2010). *Sports Card. Didactic Games: Educational Manual*. Zaporizhzhia: ZOCTKUM. 52 p.
5. Lozova, V.I., Trozko, H.V. (2002). *Theoretical Foundations of Education and Training: A Manual*. 2nd ed., corrected and supplemented. Kharkiv: OVS. 400 p.
6. Tikheva, E.I. (1999). *Games-classes with toys. Dictionary of children. Exercise on speech development. Lesson with a living word. Letters. Preschool Lingvodidactics: Hestomaty*. In A.M. Bogush (Compiler). Kyiv. Part 1. 106–126.
7. Bleher, F.N. (1991). *Mathematics in the kindergarten and the zero group*. Moscow: Education. 156 p.
8. Wenger, L.A. (1988). *Education of the sensory culture of the child from birth to 6 years*. Moscow: Education. 144 p.
9. Bondarenko, A.K. (2011). *Didactic games in the kindergarten. A book for kindergarten teachers*. Moscow: Education. 262 p.
10. Kolechko, V.V. (2008). *Pedagogical conditions of the organization of didactic games with children of the senior preschool age*. Moscow: Enlightenment. 38 p.
11. Mikhailenko, N.Ya. (2016). *The organization of the plot game in the kindergarten: A manual for the educator*. 2nd ed., rev. Moscow: GNOM & D.

LYAKHOVETS Olesia,

Ph.D in Pedagogy, Senior Lecturer of Preschool Education Department,
Bohdan Khmelnytsky National University at Cherkasy
e-mail: olesiapalamarchuk1978@gmail.com

THE VALUE OF AN EDUCATIONAL GAME FOR PRESCHOOL CHILD'S COMPREHENSIVE DEVELOPMENT

Abstract. *In the article, the author points out that the game gives a momentary joy, satisfies the urgent needs, and also – is aimed at the future, because during the game children are formed or fixed the properties, abilities, abilities necessary for them to perform social, professional and creative functions in the future. . And everywhere, where is the game, reigns health, the joy of childhood.*

It was also emphasized that the didactic game has its own permanent structure, which distinguishes it from other activities of children. The game plan is

often expressed in the game's name itself, sometimes it has the form of a game task or appears in the form of an intellectual task that requires consideration, comparison, and comparison. It causes lively interest in children, stimulates their activity.

The article also analyzes the special value of the game in preparing for different spheres of life of the child, and it is emphasized that the didactic games

should be selected in accordance with the tasks of the educational process.

Key words: *didactic game; children of preschool age; play activity; gaming activities; institution of pre-school education.*

*Одержано редакцією 28.03.2018
Прийнято до публікації 06.04.2018*